

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI
FAKULTA FILOZOFICKÁ

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

MOTIV SMRTI V RENESANČNÍ FILOSOFII A LITERATUŘE

Michaela Švejdová

Plzeň 2014

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

FAKULTA FILOZOFICKÁ

KATEDRA FILOZOFIE

STUDIJNÍ PROGRAM HUMANITNÍ STUDIA

STUDIJNÍ OBOR HUMANISTIKA

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

MOTIV SMRTI V RENESANČNÍ FILOSOFII A LITERATUŘE

THEME OF DEATH IN RENAISSANCE PHILOSOPHY AND LITERATURE

Michaela Švejdová

Vedoucí práce: PhDr. Martina Kastnerová Ph.D.

Katedra filozofie

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň, 2014

Prohlašuji, že jsem práci zpracoval(a) samostatně a použil(a) jen uvedených pramenů a literatury

Plzeň, duben 2014

.....

vlastnoruční podpis

Děkuji vedoucí mé bakalářské práce PhDr. Martině Kastnerové, Ph.D.
za cenné rady, připomínky a metodické vedení práce.

OBSAH

1 ÚVOD	7
2 SMRT	9
2.1 Michel de Montaigne.....	9
2.1.1 Nevyhnutelnost smrti.....	9
2.1.2 Rozloučení s životem.....	10
2.1.3 Pohledy na smrt.....	11
2.1.4 Smrt jako součást koloběhu života.....	12
2.1.5 Umíráme stále.....	13
2.1.6 Nic před i po smrti.....	13
2.1.7 Krátká úvaha na závěr.....	14
2.2 William Shakespeare.....	14
2.2.1 Smrt v číslech – vlastní rozbor děl.....	14
2.2.2 Smrt v Romeovi a Julii.....	15
2.2.3 Smrt v Hamletovi.....	16
2.2.4 Smrt v Krráli Learovi.....	17
2.2.5 Předtucha smrti.....	18
3 SEBEVRAŽDA	19
3.1 Montaigne.....	19
3.1.1 Sebevražda jako cesta ke svobodě.....	19
3.1.2 Sebevražda jako lék.....	20
3.1.3 Sebevražda jako hřích.....	21
3.1.4 Uctívané sebevražedkyně.....	21
3.2 Shakespeare.....	22

3.2.1 Sebevražda v Hamletovi.....	22
3.2.2 Sebevražda v Romeovi a Julii.....	24
3.2.3 Sebevražda v Králi Learovi.....	25
4. VRAŽDA	26
4.1 Vražda mezi sourozenci.....	26
4.2 Vražda v souboji.....	28
4.3 Vražda z odplaty.....	31
4.4 Vražda ze zákona.....	33
5 PŘIROZENÁ SMRT	35
6 NÁZORY AUTORŮ A JEJICH VÝVOJ.....	35
6.1 Montaigne – nemoc mění názory.....	35
6.2 Shakespeare – dozrávání názorů v čase.....	36
6.3 Čerpal Shakespeare z Montaigna?.....	38
7 ZÁVĚR	39
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	40

1 ÚVOD

„Žít nebo nežít – to je, oč tu běží“¹. Věta, již vložil Hamletovi do úst renesanční dramatik William Shakespeare, pokládá zásadní otázku, kterou si lidstvo klade již od nepaměti. Čím je život? Co je to smrt? Je lepší žít či zemřít? Končí vše posledním vydechnutím nebo teprve začíná? A je podstatné, jakým způsobem ze světa odejdeme?

Účelem této práce není a ani nemůže být odpověď, ale pokusím se přiblížit názory na smrt dramatika Williama Shakespeara a renesančního filosofa Michel de Montaigna a nastíním, jak na toto téma pohlíželi lidé v renesanci, pod vlivem těchto umělců. Mezi autory budu hledat spojitosti, rozdíly a pokusím se odhalit, zda Shakespeare z Montaigna opravdu vycházel a které názory od něj převzal.

Podotýkám, že William Shakespeare zde představuje autora všech děl, která jsou mu všeobecně připisována. Nebudu se zde zabývat spory o jeho autorství ani všeobecně ani u konkrétních her. Při své analýze budu vycházet ze závěrů Sylvana Barneta, který Shakespeareovo autorství potvrdil a prokázal napadnutelnost názorů Oxfordians a Baconians.²

Pro zkoumání Shakespeareova pohledu na smrt jsem vybrala tři díla. Tragédii Romeo a Julie z důvodu, že je zde zpracován motiv sebevraždy a postavy o ní mluví a uvažují v celém průběhu hry. Tragédii Hamlet proto, že se celý děj točí kolem vraždy a pomsty a v žádné jiné Shakespeareově tragédii nevykazují postavy takovou touhu zabít a prolévat krev nepřítele, jako právě v Hamletovi. A tragédii Král Lear proto, že jsou v ní obsaženy všechny podoby smrti. Hojně jsou zde zastoupeny vraždy – jedem, mečem i provazem, pak ve hře nalezneme zmařenou touhu po sebevraždě hraběte z Glostru, sebevraždu královny dcery Goneril a Learovu smrt způsobenou útrapami a neštěstím bez cizího přičinění³. U Montaigna budu vycházet z jeho Esejí, zejména z kapitol: O tom, že filosofovat znamená učit se umírat; O sebevraždě; Zkušenost se smrtí a Umění žít⁴.

---

¹ SHAKESPEARE, William. Tragédie. Saudek Erik Adolf. S. 169.

² BARNET, Sylvan. Shakespeare: An Overview. S. 7-15.

³ SHAKESPEARE, William. Tragédie. Saudek Erik Adolf. S. 5-110, 111-244, 453-573.

⁴ MONTAIGNE, Michel de. Eseje. S. 115-133, 197-210.

Záměrem mé práce je tedy rozbor a porovnání názorů Williama Shakespeara a Michel de Montaigna na sebevraždu, vraždu a smrt jako takovou. Zjištění odchylek v jejich názorech z časového hlediska, uvedení podobností a rozdílů mezi názory autorů a posouzení, zda Shakespeare čerpal z Montaignova díla či ne.

2 SMRT

2.1 Michel de Montaigne

Pro zjištění Montaignových názorů na smrt jsem podrobila analýze jeho výše zmíněné kapitoly z Esejí. O smrti pojednává na dvaceti šesti stránkách a nijak se netají, že při psaní čerpal z moudrosti starověkých autorů, například Pliniuse, Cicera či Sokrata. K jejich resultátům připojuju své postřehy a v některých pasážích nachází originální ideje. Text není tematicky členěn. Montaigne píše tak, jak proudí jeho myšlenky a proto stejné téma je rozmělněno v různých částech kapitol. Uvádím proto drobné tematicky řazené shrnutí jeho hlavních myšlenek o smrti⁵.

2.1.1 Nevyhnutelnost smrti

„Cílem našeho životního běhu je smrt, smrt je nevyhnutelnou metou, ke které míříme: plní-li nás strachem, jak je možné pokročit byt' i jen o jediný krok a nemít horečku?“⁶ Před smrtí nelze utéci ani se schovat, a proto nás Montaigne nabádá: „nemějme nic na mysli tak často jako smrt. Každým okamžikem si ji ve své obraznosti vyvolávejme, a ve všech jejích tvářnostech. Klopýtne-li náš kůň, spadne-li cihla, píchne-li se seabeměně špendlíkem, ihned v sobě přežvykujme: A což, bude-li to smrt?“⁷ Smrt je děsivá a neochrání nás před ní žádný kalený pancíř. Proto bychom měli smrti čelit a bojovat s ní⁸. Nesnažit se myšlenkám na ni uniknout – tak zněl podle Svitáka Montaignův recept, jak se zbavit ustavičného strachu ze smrti⁹.

Smrt je všude kolem nás a snažit se na ni nemyslet nám může podle Montaigna více uškodit, než ulevit. Náš život totiž může skončit kdykoliv a kdekoliv a jak jsme upozorňováni Montaignem, nikdo z nás nemá bezpečně danou hranici svého života. Měli bychom proto věřit spíše zkušenosti, než kalkulům lékařů. Zamyslet se, kolik lidí z našeho okolí zemřelo před dovršením našeho věku a vyjde nám, že jsme možná již překročili obvyklé hranice života¹⁰. A pokud ne, Montaigne nás stejně varuje: „Jenomže

---

⁵ MONTAIGNE, Michel de. Eseje. S. 115-133, 197-210.

⁶ MONTAIGNE, Michel de. Eseje. S. 116.

⁷ MONTAIGNE, Michel de. Eseje. S. 119.

⁸ MONTAIGNE, Michel de. Eseje. S. 118-119.

⁹ SVITÁK, Ivan. Montaigne. S. 129.

¹⁰ MONTAIGNE, Michel de. Eseje. S. 117.

pozor, starý musí, mladý může, a každý odsud odchází tak neochotně, jako by byl právě vešel.“¹¹.

Takto Montaigne filozfoval ve svém stoickém období, kdy od stoiků parafrázoval postoj, že více než věcmi se lidé mučí představami. Věci nemůžeme měnit, ale důležité je, že představy o nich ano. Montaigne se snaží předat čtenářům myšlenku, že strachu ze smrti, chudoby a bolesti se lze zbavit, pokud na tato témata přehodnotíme svůj názor. Je tedy v naší moci, zda se budeme pořád smrti bát a trápit se, nebo změníme své hodnocení a postoj a strach ze smrti překonáme¹². Smrt není zlá, jelikož dle Svitáka „zlo není zlem o sobě, ale jen plodem naší představivosti“¹³. Z toho vyvozují, že Montaigne se snažil dát smrti tvář všednosti, pobízel k neustálé vizualizaci a zdůrazňoval její všudypřítomnost zejména proto, aby odstranil strach ze smrti. Protože všedních věcí se nikdo nebojí. Proč je důležité se nebát, rozebírá Montaigne na následujících řádkách Esejí¹⁴.

Montaigne věřil, že ve smrti jsme si všichni rovni. Nezůstaneme v díle národa nebo třídy. Na konci je jen smrt, žádná spása¹⁵. Z Montaignových úvah Sviták chápe, „že ztráta života není zlem, že máme být stále připraveni na odchod. Vždyť stále přicházíme, loučíme se a odcházíme, pořád umíráme a křísíme se jako mytický znovuvzkříšený bůh. A teprve když si osvojíme tento postoj, když se naučíme denně umírat, přestáváme být otroky života, přestáváme být pohlceni okolnostmi, víme, že je cílem naší životní cesty.“¹⁶. Tedy zbavíme-li se strachu ze smrti, jsme svobodní¹⁷.

2. 1. 2 Rozloučení se životem

Smrt byla Montaignovým středem pozornosti a velice se o ni zajímal. Díky tomu bylo veřejně známo, k čemu nejčastěji Montaigne upíná své myšlenky. Jeho opatrnost ho dokonce přiměla k napsání závěti již ve velice nízkém věku, kdy ho ještě nesužovaly

---

¹¹ MONTAIGNE, Michel de. Eseje. S. 117.

¹² SVITÁK, Ivan. Montaigne. S. 47.

¹³ SVITÁK, Ivan. Montaigne. S. 47.

¹⁴ MONTAIGNE, Michel de. Eseje. S. 117.

¹⁵ SVITÁK, Ivan. Montaigne. S. 49.

¹⁶ SVITÁK, Ivan. Montaigne. S. 49.

¹⁷ SVITÁK, Ivan. Montaigne. S. 49.

žádné choroby¹⁸. Údiv nad závětí svým rodinným příslušníkům odůvodnil tím: „že člověk přece nezná dne ani hodiny.“¹⁹. A v Esejích uvedl: „Já jsem v tuto chvíli, díky Bohu, tak daleko, že odtud mohu vyrazit, kdy se mi zlíbí, a litovat nebudu ničeho, leda života, přijde-li mi jeho ztráta zatěžko. Odpoutal jsem se všude; rozloučil jsem se napolovic s každým, kromě sám se sebou. Nikdy ještě nebyl živý člověk prostěji a plněji připraven opustit tento svět a nevypověděl mu svou lásku všestranněji, nežli já doufám učinit.“²⁰. Své mínění o smrti podkládá v Esejích reálnými příklady kuriózních úmrtí a přidává k nim i příběh svého bratra Arnauda, který zemřel několik dní poté, co byl při hře zasažen tenisovým míčkem nad ucho. Úder způsobil pravděpodobně výron krve do mozku²¹. Zemřel v pouhých dvaatřiceti letech²².

2.1.2 Pohledy na smrt

V Esejích hodnotí i pohledy na smrt různých národů. Římané si zvykli smrt zjemňovat různými opisy, aby nebyla tak děsivá²³. „Neříkali: Zemřel, nýbrž: Vypustil ducha, dožil. Stačí, že je řeč o životě, byť i minul, a je v tom útěcha.“²⁴. Montaigne tvrdí, že je naprostým nesmyslem představit si, že když nebudeme myslet na svůj konec, pomůže nám to. Radovat se ze života a nemyslet na smrt je hezké, ale v okamžiku, kdy nás, nebo naše blízké, zaskočí smrt znenadání, nepřipravené a bezbranné, hrouíme se bolestí, zuřivostí a propadáme zoufalství a nářku. Člověk se pak chová jako nemá tvář neobdařená rozumem²⁵. Zevní okolnosti mohou způsobit, že se vzezření smrti změní. Hlavně nepřipravenost na smrt, nářek a pláč dělají zánik života ještě děsivější²⁶.

Oproti nim Egypťané zdůrazňovali neodvratnost smrti, když na své hostiny nechávali nosit velkou kostru a slova jejího nosiče zněla: „Pij a raduj se, neboť zemřeš a budeš jako tento!“²⁷. Egypťané tedy jedli, pili a veselili se, dívajíce se na to, co z nich

---

¹⁸ HEN, Józef. Já Michel de Montaigne. S. 159.

¹⁹ HEN, Józef. Já Michel de Montaigne. S. 159.

²⁰ MONTAIGNE, Michel de. Eseje. S. 121.

²¹ HEN, Józef. Já Michel de Montaigne. S. 97.

²² MONTAIGNE, Michel de. Eseje. S. 118.

²³ MONTAIGNE, Michel de. Eseje. S. 116.

²⁴ MONTAIGNE, Michel de. Eseje. S. 116.

²⁵ MONTAIGNE, Michel de. Eseje. S. 118.

²⁶ SVITÁK, Ivan. Montaigne. S. 132.

²⁷ MONTAIGNE, Michel de. Eseje. S. 122.

zbude po smrti²⁸. Montaigne měl proto neustále smrt na mysli i na jazyku²⁹. „To, že stále myslel na smrt, nezpůsoboval špatný zdravotní stav, ale přesvědčení myslícího člověka, který po antických mudrcích zdědil vědomí, že filozofovat znamená učit se umírat.“³⁰. Ve svých Esejích uvedl i názor, že „Kdo by naučil lidi umírat, naučil by je žít“³¹. V prvních kapitolách Esejů připouští, že se na smrt lidí rád vyptává. Zajímá ho, co umírající říkali a jaké bylo jejich chování. Tuto jeho zvědavost lze zpozorovat v dopise adresovaném otci, kde se zajímá o smrt přítele³².

2.1.3 Smrt jako součást koloběhu života

Z Esejí vyplývá, že Montaigne považuje smrt za nezbytný koloběh života a svým názorem dává jasně najevo výsměch všem, kdo lpí na životu a propadají beznaději při představě, že jednoho dne zemřou³³. Montaigne píše: „Jako se naším zrozením pro nás všechny věci narodily, tak naši smrtí i všechny věci pro nás zemrou. Je proto stejně pošetilé plakat pro to, že za sto let od nynějška zde nebudem, jako plakat pro to, že jsme nebyli na živu před sto lety. Smrt je počátkem jiného života. Již jsme tedy tímto způsobem plakali: vstup na tento svět nás stál slzy; s pláčem jsme strhli se svých starou roušku, rodíce se k životu.“³⁴. Úvahy o smrti, jako o součásti života převzal mladý Montaigne od Lucretia. Se stoickou necitelností nahlížel na život, jako na biologický koloběh hmoty³⁵.

Když Montaigne hlásal, jak je příroda plná harmonie, byl mladý, plně ponořený do antických textů a nesužovalo ho stáří a ledvinové kameny. O dvacet let později citoval Lucretia v jiném smyslu a tváří tvář smrti o ní mluvil jinak. Pro umírajícího Montaigna najednou není podstatný koloběh hmoty či harmonie vesmíru. Součástí života je smrt a hlavní je se s tím smířit, protože konec je nevyhnutelný. Jako starý také považuje za vhodné, smrt zlehčovat a ponižovat, než ji vynášet³⁶.

---

²⁸ SVITÁK, Ivan. Montaigne. S. 49.

²⁹ MONTAIGNE, Michel de. Eseje. S. 122.

³⁰ HEN, Józef. Já Michel de Montaigne. S. 159

³¹ MONTAIGNE, Michel de. Eseje. S. 122.

³² HEN, Józef. Já Michel de Montaigne. S. 159

³³ MONTAIGNE, Michel de. Eseje. S. 125.

³⁴ MONTAIGNE, Michel de. Eseje. S. 125.

³⁵ HEN, Józef. Já Michel de Montaigne. S. 270-271.

³⁶ HEN, Józef. Já Michel de Montaigne. S. 270-271.

2.1.4 Umíráme stále

Podmínkou našeho zrození je smrt, je naší součástí, a tak, jako nemůžeme uniknout sami sobě, nemůžeme uniknout ani smrti. Jsme zasvěceni stejně životu jako smrti³⁷. Tak o smrti filosofuje Montaigne a v Esejích píše svým čtenářům: „Hned prvním dnem po svém zrození kráčíte vstříc smrti neméně než životu. [...] Každý okamžik, který prožíváte, berete ze života; je utrácen. Váš život je nepřetržitým podnikem, jímž je budována smrt. Jste ještě naživu, a již se účastníte smrti. Vždyť jakmile na živu nejste, máte již po smrti. Anebo, líbí-li se vám to tak lépe, jste mrtev a máte po životě. Ale již během života umíráte a smrt se týká mnohem drsněji umírajícího než mrtvého, a také živěji a podstatněji.“³⁸. A proto Sviták z Montaignových názorů vyvozuje závěr, že „v určitém smyslu umíráme stále“³⁹.

2.1.5 Nic před i po smrti

Na posledních stránkách eseje *Filosofovat znamená učit se umírat* Montaigne podává utěšující argumenty o smrti. Píše o její bezvýznamnosti a nicotnosti⁴⁰. „Smrti se sluší bát se ještě méně než toho, co není nic, pakliže si vůbec něco menšího než nic lze představit. [...] Netýká se vás ani mrtvých, ani živých: živých proto ne, že jste; mrtvých proto ne, že již nejste. Nikdo neumírá předčasně. Čas, o který jste smrtí připraveni, byl zrovna tak málo váš jako ten, který uplynul před vaším zrozením; a zrovna tak málo se vás dotýká.“⁴¹. Tuto myšlenku o nicotnosti před narozením a nicotnosti po smrti citoval za mlada ze starověku. Jenže později si Montaigne uvědomuje, že mezi zrozením a smrtí je život a ten všechno mění. To, že jsme nebyli před narozením má úplně jiný význam, než to, že nebudeme po smrti, protože mezitím jsme žili⁴².

V těchto Montaignových úvahách vidí jansenisté svět bez boha. Montaigne mluví o smrti jako o konci bytí materiálním i duševním. Nezmiňuje se o příchodu duše do pekla či do nebe. Neřeší očistec ani neuvažuje o zmrtvýchvstání. Po smrti zkrátka není nic⁴³.

---

³⁷ MONTAIGNE, Michel de. Eseje. S. 125.

³⁸ MONTAIGNE, Michel de. Eseje. S. 125-126.

³⁹ SVITÁK, Ivan. Montaigne. S. 131.

⁴⁰ MONTAIGNE, Michel de. Eseje. S. 126 – 127.

⁴¹ MONTAIGNE, Michel de. Eseje. S. 127.

⁴² HEN, Józef. Já Michel de Montaigne. S. 271-272.

⁴³ HEN, Józef. Já Michel de Montaigne. S. 272.

2.1.6 Krátká úvaha na závěr

Montaigne nazval život jevištěm dobra a zla a na každém z nás je, komu dáme jaký prostor. Jeden den života vydá za všechny ostatní, protože světlo i tma jsou stále stejné. Měsíc, slunce i hvězdy se nemění a na zhlédnutí všech rozmanitých výjevů by stačil pouhý rok života. Nic víc, než je vidět za jeden rok příroda nevymyslí. Opakuje to stále dokola a bude to opakovat. Je radno nesmutnit nad koncem svého života, protože už jsme vše viděli a o nic tedy nepřijdeme⁴⁴.

Z Esejí vyvozují závěr, že Montaigne pojímal smrt jako něco přirozeného, čeho se není potřeba nijak děsit. Smrt je součástí života a bere nám jen to, co nám život propůjčil. Je důležité to mít na paměti a být připraveni na smrt kdykoli, neboť neumírají jen staří na sešlost věkem. Důležitou Montaignovo myšlenkou je nezatajovat smrt, ale naopak o ní mluvit a mít ji na paměti. Užívat si života, ale počítat vždy s koncem, aby nás nepřekvapil⁴⁵.

2.2 William Shakespeare

2.2.1 Smrt v číslech – vlastní rozbor děl

Shakespeare ve svých hrách úmrtími nešetřil. Jen v oněch třech dílech, která jsem si vybrala k rozboru, nechá zemřít dvacet čtyři postav. Z toho osmnáct postav je zavražděno, čtyři skončují se svým životem dobrovolně (počítána je i sporná sebevražda Ofelie) a dvě postavy zemřou žalem. V jednotlivých hrách se to má se smrtí následovně: v Romeovi a Julii Shakespeare svým perem odsoudí šest postav, v králi Laerovi a v Hamletovi devět⁴⁶.

Slovům o smrti, umírání, vraždám a hrobech se také nijak nebrání. Jenom v Romeovi a Julii se slova s kořenem smrt (smrt, smrtelný, smrtící) objeví třiaosmdesátkrát. Mrtvý/mrtvá/mrtvola je proneseno devětačtyřicetkrát. Slovo o zabití se vyskytuje čtyřicet čtyři. Hrob/hrobka je uvedena pětatřicetkrát. O krvi jsem našla třicet zmínek, o jedu devětadvacet. Umřít/zemřít je postavami proneseno dvaatřicetkrát a slova vražda/zavraždil se vyskytnou jednadvacetkrát. Připočteme-li deset slov o moru a

---

⁴⁴ MONTAIGNE, Michel de. Eseje. S. 126.

⁴⁵ MONTAIGNE, Michel de. Eseje. S. 115-129.

⁴⁶ SHAKESPEARE, William. Tragédie. Saudek Erik Adolf. S. 5-244, 453-573.

deset o bodání, vyjde nám, že se Shakespeare na sto třiceti dvou stránkách zmínil tři sta třicet čtyři krát o smrti. V průměru tedy vychází dvě a půl slova o smrti na stránku⁴⁷.

Ze své analýzy vyvozují závěr, že Shakespeare se nebál o smrti mluvit a téma mu nebylo vzdálené. V tom lze pozorovat s názory Montaigna jistou podobnost. Dle mého názoru Shakespearovy postavy o smrti mluví velice často a tím vyvolávají v divákovi pocit všednosti a všudypřítomnosti smrti. Tedy přesně to, o co Montaigne usiloval⁴⁸.

Dle Sanderse je Shakespearův tragický svět nepředvídatelný, nebezpečný, smrtící a katastrofy, do kterých se neúprosně přesunou všechna jeho dramata, jsou završeny smrtí jeho protagonistů⁴⁹. Shakespearovy tragédie jsou plné smrti a utrpení, což je viditelné i z mého rozboru.

2. 2. 2 Smrt v Romeovi a Julii

Smrt je v Romeovi a Julii často personifikována. Například Kapulet mluví nad zdánlivě mrtvým Juliiným tělem takto: „Smrt ti ji přebrala. Noc před svatbou se vyspala s tvou ženou. Tady leží. Panenský klín jí poplenila smrt. Já místo tebe za zetě mám smrt. A všechno, co mám, po mně zdědí smrt – univerzální dědic všeho živého.“⁵⁰ Hrabě Paris následně nazve smrt svým sokem, jež mu hledí do tváře⁵¹. Svým manželem nazve smrt i Julie: „Je čas chystat se na svatební lože, kde smrt mi bude milencem i mužem!“⁵².

V proslovu otce Vavřince můžeme sledovat další souvislosti s Montaignem. „Země je matka, co vše živé rodí, i hrob, v němž končí všechny její plody, však z lůna hrobů bují život znova, země je chůva, co své děti chová v náruči štědré, velké nekonečně, bohaté, dobré, jako život věčné.“⁵³. S Montaignem vidím souvislosti v pozitivním pohledu na smrt a v tom, že musíme zemřít, abychom uvolnili místo

---

⁴⁷ SHAKESPEARE, William. Martin Hilský. *Romeo a Julie*. S. 7-138.

⁴⁸ SHAKESPEARE, William. *Tragédie*. Saudek Erik Adolf. S. 5-244, 453-573.

⁴⁹ SANDERS, Andrew. *The short Oxford History of English Literature*. S. 156.

⁵⁰ SHAKESPEARE, William. Martin Hilský. *Romeo a Julie*. S. 115.

⁵¹ SHAKESPEARE, William. Martin Hilský. *Romeo a Julie*. S. 115.

⁵² SHAKESPEARE, William. Martin Hilský. *Romeo a Julie*. S. 81.

⁵³ SHAKESPEARE, William. Martin Hilský. *Romeo a Julie*. S. 51.

jiným.⁵⁴ Však názor, že se živé rodí z mrtvého u Montaigna není. Jeho koloběh života je pojmán spíše psychicky než fyzicky⁵⁵.

2.2.3 Smrt v Hamletovi

Podobnou úvahu nalezneme v Hamletovi. „Jakého ponižujícího použití můžeme dojít, Horacio! Proč by obraznost nemohla sledovat vznešený prach Alexandův, až by ho našla v kádi jako špunt? [...] Stačí jej tam sledovat docela střízlivě, krok za krokem a za vedení pravděpodobnosti. Asi takhle: Alexander zemřel, Alexander byl pochován, Alexander se obrátil v prach, prach je zem, ze země se dělá hlína. proč by tou hlínou, co se v ni proměnil, nemohli v pivovaře ucpat sud? Snad velký Caesar, proměněný v hlínu, je dnes kus lepenice na skulinu a nemá, imperátor, jiný účel, než nedat větru, aby škvírou fučel.“⁵⁶.

O něco nechutnější příklad dává s červy, avšak myšlenka koloběhu je stejná. „Člověk může chytat ryby na červa, který si pochutnal na králi, a pochutnat si na rybě, která si pochutnala na tom červu.“⁵⁷.

Zajímavé úvahy o smrti mají i hrobníci a vyhozením lebky z hrobu zahajují i velkou shakespearovskou scénu tance smrti. Hilský podotýká, že lebka byla všeobecně rozšířenou ikonou smrti, připomínající pomíjivost života a stala se součástí mnoha renesančních světských portrétů⁵⁸. Lebka se spolu s pergamenem stala i nejvýznamnější rekvizitou prince Hamleta⁵⁹.

Další podobností mezi Shakespearovým pohledem na smrt je její neodvratnost. Shakespeare o ní promlouvá ústy Hamleta, když šeptá Yorickově lebce, aby zašel za Ofélií a řekl jí, že i kdyby si barvila tváře na prst tlustě, jednou bude vypadat stejně⁶⁰. Smutnou ironií je, že to nebude dlouho trvat, neboť už ji smuteční průvod doprovází

---

⁵⁴ MONTAIGNE, Michel de. Eseje. S. 115-133, 197-210.

⁵⁵ MONTAIGNE, Michel de. Eseje. S. 115-133, 197-210.

⁵⁶ SHAKESPEARE, William. Tragédie. Saudek Erik Adolf. S. 227.

⁵⁷ SHAKESPEARE, William. Tragédie. Saudek Erik Adolf. S. 201.

⁵⁸ HILSKÝ, Martin. Shakespeare a jeviště svět. S. 523.

⁵⁹ SANDERS, Andrew. The short Oxford History of English Literature. S. 157.

⁶⁰ SHAKESPEARE, William. Tragédie. Saudek Erik Adolf. S. 226.

k hrobu⁶¹. Náznak neodvratnosti je i v Hamletově řeči před soubojem. „Ani vrabec nepadne ze střechy, aby to nebylo dílo prozřetelnosti. Bude-li to teď, nebude to napříště; nebude-li to napříště, bude to teď; nebude-li to teď, přece jednou to bude; být připraven je vše. Když přece nikdo nikdy neměl, co opouští, co na tom, opouští-li to brzy?“⁶². Na konci Hamletovy úvahy již nemůžeme popřít podobnost Shakespeara s Montaignem. „Být připraven je vše“ – jasný odkaz na Montaigna.⁶³

2.2.4 Smrt v Králi Learovi

V této hře se mnoho pojednáních o smrti nevyskytuje. Hra je nabitá dějem, na filozofické úvahy není příliš prostoru a postavy mezi sebou spíše slovně soupeří, napadají se a proklínají se, než aby uvažovali o bytí a nebytí. Král Lear se ale o smrti přece párkrát zmíní a jeho řeč je tohoto rázu: „Živote a smrti! Stud mě jímá, že máš tu moc mou mužností tak otřást, že by ses mohla hodna zdát těch slz, v něž nechtě propukám. Mha morová tě zadav! Bezedno ran prokletí otcovského tě požer celou! Staré, hloupé oči, plačte si pro tohle, a vyrvu vás a zahodím i s vodou, kterou dštíte, a vlhčete si hlínu!“⁶⁴. Po smrti své dcery Kordelie z něj žal i bláznovství mluví o nespravedlnosti života: „A ubohý můj blázínek je mrtev? Nic, pranic, pranic živ? Proč může pec, kůň, krysa život mít a ty už ani kousička dechu ne? Už nepříjdeš. Už nikdy, nikdy, nikdy, nikdy.“⁶⁵. Na rozdíl od toho Kent vidí smrt utrápeného člověka jako vysvobození. „Prosím tě, srdce, pukni! Pukni už! [...] Netrapte jeho přízrak. Přejte mu odejít odtud. Ten ho nenávidí, kdo by ho na úporný skřípec světa chtěl dále napínat.“⁶⁶. Umírající Edmund je zase přesvědčen, že za jeho smrt může kolo sudby, které ho za jeho zrady a pikle poslalo na smrt. Smrt je jím vnímána jako trest⁶⁷.

V této hře příliš souvislostí s Montaignem nevidím. Pojetí smrti jako trestu je pro Montaigna cizí, lamentování, že jedni žijí a druzí umírají také u Montaigna nenajdeme, však smrt jako vysvobození od pozemských bolestí a strastí se v Esejích objevuje. Navíc smrt byla vysvobozením i pro samotného autora Esejí, neboť je známo,

⁶¹ SHAKESPEARE, William. Tragédie. Saudek Erik Adolf. S. 226-227.

⁶² SHAKESPEARE, William. Tragédie. Saudek Erik Adolf. S. 237.

⁶³ SHAKESPEARE, William. Tragédie. Saudek Erik Adolf. S. 237.

⁶⁴ SHAKESPEARE, William. Tragédie. Saudek Erik Adolf. S. 481.

⁶⁵ SHAKESPEARE, William. Tragédie. Saudek Erik Adolf. S. 572-573.

⁶⁶ SHAKESPEARE, William. Tragédie. Saudek Erik Adolf. S. 573.

⁶⁷ SHAKESPEARE, William. Tragédie. Saudek Erik Adolf. S. 567.

že ledvinovými kameny nesnesitelně trpěl. Avšak stejně jako u postavy Leara si život nedokázal sám ukrátit a čekal, až si pro něj smrt přijde sama a ukončí jeho trápení⁶⁸.

2.2.5 Předtucha smrti

Mezi zkoumanými Shakespearovými díly jsem našla i další souvislost - hlavní postavy tuší svůj zánik. Cítí přítomnost smrti a zla. Například Romeo před vstupem na hostinu prorokuje: „Jdem příliš brzy, myslím, neboť tuším, že cosi strašného a osudného se chystá ve hvězdách a začne to právě dnes večer tady na hostině a ukončí to ten můj marný život předčasnou splátkou ohavné, zlé smrti. Ať kormidelník mého osudu řídí mé kroky.“⁶⁹. V tom pozoruji mezi autory rozdíl, neboť v Montaignových esejích jsem nezaznamenala žádnou zmínku o předtuchách smrti. Montaigne pouze radil, myslet na smrt stále. Ale dle mého názoru je rozdíl mezi: ‚Co když zemřu?‘ a ‚Cítím, že zemřu!‘. Stejně tak tušil o své smrti Hamlet, ale své strachy nepojmenoval, pouze Horaciovi přiznal, že je mu těžko u srdce, ale vzápětí dodal, že se jedná jen o hloupou předtuchu a že na ni nedbá⁷⁰.

V Hamletovi se objevuje ještě další událost, která dle postav nevěstí nic dobrého a tou je zjevení ducha. Horatio spekuluje o důvodu zjevení mrtvého krále Hamleta ve zbroji a domnívá se, že státu hrozí něco osudného⁷¹. Současná politická krize, špatné vztahy s Norskem a závody ve zbrojení, to všechno může být důvodem zjevení mrtvého krále. Horatio připomíná, že historie nabízí k této události paralelu a tou jsou hrozby, které předcházely smrti Julia Caesara⁷². Domnívám se, že svým způsobem se Horatio nemýlil, protože duchovo svědectví podnítilo Hamleta k pomstě a tím odstartovalo i celou hru, v jejímž závěru jsou všichni členové královské rodiny mrtví a trůn připadá Fortinbrasovi a tím i celému Norsku⁷³.

Předtuchu špatných událostí uvádí v Králi Learovi i Glostr, když mluví o zatměních slunce a měsíce, které dle něj nevěstí nic dobrého a způsobují nepokoje

---

⁶⁸ HEN, Józef. Já Michel de Montaigne. S. 269-272.

⁶⁹ SHAKESPEARE, William. Martin Hilský. Romeo a Julie. S. 31.

⁷⁰ SHAKESPEARE, William. Tragédie. Saudek Erik Adolf. S. 237.

⁷¹ SHAKESPEARE, William. Tragédie. Saudek Erik Adolf. S. 116.

⁷² KERMODE, Frank. Shakespeare's Language. S. 98.

⁷³ SHAKESPEARE, William. Tragédie. Saudek Erik Adolf. S. 111-244.

v zemi a rozvraty v rodinách⁷⁴. Ovšem tím spíše naznačuje děj hry, vraždy mezi sourozenci, zrady a spiknutí proti otcům, než konkrétní úmrtí jednotlivců. Spíše bych tedy Glostrový a Horatiovy předtuchy označila jako obecné tušení zla a smrti v průběhu hry. Romeova a Hamletova předtucha podává mnohem děsivější a konkrétnější obraz – vědomí vlastní smrti a nahlédnutí do svého osudu. A to dle mého názoru dodává úmrtím Shakespearových postav na tragičnosti, neboť vyvolává v divácích pocit neodvratnosti smrti, řízení osudu a nepřipouští žádné otázky, proč musela ona hlavní postava zemřít⁷⁵.

3 SEBEVRAŽDA

3.1 Montaigne

3. 1. 1 Sebevražda jako cesta ke svobodě

„Smrt nejdobrovolnější je nejkrásnější“⁷⁶ píše Montaigne ve svých Esejích a uvádí i tři příklady, kdy smrt byla lepší volbou než život. Cituji: „V životě se vyskytují četná náhodná neštěstí, která člověk snáší hůř než samotnou smrt. Dosvědčí to ono dítě ze Sparty, zajaté Antigonem, prodané do otroctví a odpovídající, když mu jeho pán uložil jakousi hanebnou službu: „Uvidíš, koho sis to koupil; bylo by pro mne hanbou otročit, když mám přec svobodu tak nadosah!“ A s těmito slovy se vrhlo se střechy dolů. Antipaterovi, jenž drsně naléhal na Lakedaimonské, aby přistoupili na jistý jeho požadavek, dali tuto odpověď: „Hrozíš-li nám věcí horší, nežli je smrt, zvolíme ochotně smrt!“ A Filipovi, když jim napsal, že jim překazí všechno jejich podnikání: „Jakže! Překazíš nám také, abychom umřeli?“ Říká se právě, že moudrý žije potud, pokud má, a nikoliv pokud může.“⁷⁷

Z toho vyvozují, že Montaigne ve smrti vidí svobodu, svobodu, která závisí pouze na naší volbě. Sviták ve své knize o Montaignovi došel k podobnému názoru. „Žít svobodně znamená pohrdat smrtí a zemřít kdykoli, žít, jak dlouho chceme, vždyť

⁷⁴ SHAKESPEARE, William. Tragédie. Saudek Erik Adolf. S. 468.

⁷⁵ SHAKESPEARE, William. Tragédie. Saudek Erik Adolf. S. 5-110, 111-244, 453-573.

⁷⁶ MONTAIGNE, Michel de. Eseje. S. 147.

⁷⁷ MONTAIGNE, Michel de. Eseje. S. 147.

klíč k životu máme my sami.⁷⁸ Smrt závisí na naší vůli, každý má svobodu zemřít. Vejít do života můžeme pouze jedním vchodem, ale východů jsou tisíce a jsou vždy otevřené. Svoboda je na dosah. A kdo naříká na svět, nemusí tu přeci být a trpět, může kdykoliv odejít a opustit to, co se mu jeví jako vězení.⁷⁹

Montaigne ve svých úvahách dokonce považuje smrt za lék, který vyléčí všechny nemoci okamžitě. A jediné, o čem polemizuje, je to, zda na svůj osudný den čekat, či si ho způsobit sám⁸⁰. Život dokonce výstižně přirovnává k niti. „Ať se nit přetrhne kdekoliv, přetrhne se celá, jsme na konci přadena“⁸¹.

3. 1. 2 Sebevražda jako lék

Jeho pojetí sebevraždy jako cesty k uzdravení vychází z Montaignových potíží s ledvinovými kaménky. V kapitole *O podobnosti dětí otcům* se svěřuje o své nemoci, kterou zdědil po svém otci. Považuje ji za nejhorší ze všech nemocí. Tu, která je nejvíce smrtelná, citelná, náhlá a nejméně léčitelná. Je to nemoc, které se už od dětství nejvíce obával. Utrpení, které mu ledvinové kaménky působily, změnilo i jeho pohled na smrt. Dříve o ní uvažoval jako o něčem nevyhnutelném a vzdáleném, nyní se mu smrt jevila jako blízká budoucnost. Právo člověka na sebevraždu, které prve rozebíral akademicky, se všemi pro i proti, si nyní začíná osvojovat a přemýšlí, zda své utrpení sám neukončit. Montaigne cítí, že má na sebevraždu právo, neboť kaménky jsou jednou ze tří nemocí, které dle Pliniuse ospravedlňují sebevraždu.⁸²

Montaigne obhájí sebevraždu i touto úvahou: „Jako neporušuji zákony zřízené proti zlodějům, když si z domova odnesu vlastní majetek nebo když si uříznu vlastní měšec, ani zákony proti žhářům, když zapálím vlastní les, tak také nejsem povinen řídit se zákony proti vrahům, chci-li si vzít svůj vlastní život.“⁸³ Podle tohoto názoru, který Montaigne zveřejňuje ve své eseji *O sebevraždě*, vyvozují závěr, že Montaigne sebevraždu pojímal jako něco, co závisí pouze na naší vůli a nikdo by nás za to neměl odsuzovat.

---

⁷⁸ SVITÁK, Ivan. Montaigne. S. 50.

⁷⁹ SVITÁK, Ivan. Montaigne. S.50.

⁸⁰ MONTAIGNE, Michel de. Eseje. S. 147.

⁸¹ MONTAIGNE, Michel de. Eseje. S. 147.

⁸² HEN, Józef. Já Michel de Montaigne. S. 159-160.

⁸³ MONTAIGNE, Michel de. Eseje. S. 130.

3.1.3 Sebevražda jako hřích

V Esejích Montaigne uvádí i druhou stranu mince. Po obhajobě sebevraždy přináší i argumenty, proč ji naopak nepáchat. „Mnozí mají totiž za to, že tuto pevnost světa nemůžeme opouštět bez výslovného rozkazu toho, jenž nás do ní postavil: je na Bohu, který nás sem vyslal nikoliv pouze kvůli nám samým, spíše pro vlastní slávu a službu bližním, aby nás propustil, až se mu zlíbí, nám však nenáleží brát si dovolení o své újmě; nenarodili jsme se pro sebe, nýbrž také pro svou vlast; zákony nás ve svém zájmu nutí skládat ze sebe počet a zakročují proti nám pro vraždu; proviníme-li se, zběhli jsme od své povinnosti a jsme trestáni na světě tom i onom.“⁸⁴

V Esejích zmiňuje i Platóna a jeho pohled na sebevraždu jako potupnou vraždu toho nejmilovanějšího - sebe. Jeho úvahy rozvíjí, až se dostane do naprostého opaku názoru, který zmiňuje na vedlejší stránce, kde sebevraždu obhajuje jako lék. „Bezpečí, bezbolestný stav, necitnost, osvobození od trampot vezdejšího života, které si kupujeme za cenu smrti, nám nepřinášejí žádnou výhodu. Pro nic za nic se vyhýbá válce, kdo se nemůže těšit z míru; a pro nic za nic uniká námaze, kdo nemá čím by si poliboval v odpočinku.“⁸⁵

3.1.4 Uctívané sebevražedkyně

Montaigne také uvádí paradox, že i když církev sebevraždu odsuzuje, jsou i případy, kdy uctívá ty, kteří si sami vzali život. Za horší než sebevraždu považuje církev násilný zločin páchaný na ženské cudnosti. Montaigne zmiňuje příběh Pelagie, která si raději vzala život, než aby byla znásilněna, a Sofronie, která se spasila ze znásilnění sebevraždou. Obě byly prohlášeny za svaté. Montaigne to považuje za absurdní, neboť zde uvádí svůj názor, že tato násilnost páchaná na ženské cudnosti je spojena s tělesnou slastí a proto nesouhlas znásilněné není nikdy úplný a je zde určitá míra svolnosti ze strany ženy.⁸⁶ Oproti tomu zmiňuje i příběh jiné ženy, která naopak vidí ve svém

---

⁸⁴ MONTAIGNE, Michel de. Eseje. S. 131.

⁸⁵ MONTAIGNE, Michel de. Eseje. S. 131.

⁸⁶ MONTAIGNE, Michel de. Eseje. S. 132.

znásilnění pozitivita. A proto Montaigne nabádá ženy, aby v této situaci volili jiné východisko, nežli smrt.

Na konci eseje O sebevraždě uvádí Montaigne za nejomluvitelnější pohnutky vedoucí k sebevraždě jistotu horší smrti a nesnesitelnou bolest.⁸⁷ Z toho vyvozují závěr, že autor o sebevraždě uvažoval, jako o věci uskutečnitelné a v jistých případech se k ní přikláněl jako ke správné cestě. Názorům církve na sebevraždu se vysmíval a zpochybňoval je. Jelikož, jak již bylo zmíněno, zastával názor, že po smrti není nic, nebral strašení církve o trestech na onom světě vážně a do svých Esejí je uvedl hlavně z důvodu, aby měl na každé téma názory, které mluví pro i proti, aby si sám čtenář mohl udělat vlastní názor na danou věc a nepřebíral jen slepě názory napsané někým jiným.

Montaigne se opravdu jeden čas chtěl zabít a ukrátit tak své trápení, ale nakonec ho zachránila láska k životu a práce spisovatele a sebevraždu nespáchal. Pro knihu by obětoval vše – utrpení, lásku, nemoc i smrt. Tak moc chtěl předat své myšlenky dál a posloužit dalším generacím⁸⁸.

3.2 Shakespeare

3.2.1 Sebevražda v Hamletovi

Shakespeare se k sebevraždě vyjadřuje prostřednictvím postav ve svých hrách. Své úvahy o sebevraždě vložil do úst například Hamletovi: „Žít nebo nežít – to je, oč tu běží: zda je to ducha důstojnější snášet střely a šípy rozkácené sudby, či proti moři běd se chopit zbraně a skoncovat se vzpourou. Zemřít – spát – nic víc – a vědět, že tím spánkem skončí to .srdcebolení, ta sterá strast, jež patří k tělu, to by byla meta žádoucí nade všechno. Zemřít – spát – Spát! Snad i snít? Á, v tom je právě háček! To, jaké sny by se nám mohly zdát v tom spánku smrti, až se těla zbudem, to, to nás zaráží. To je ten ohled, jenž bídě s nouzí dává sto let žít. Vždyť kdo by snášel bič a posměch doby, sprostoty panstva, útlak samozvanců, soužení lásky, nedobytnost práva, svévoli úřadů a kopance, jež od neschopných musí strpět schopný, sám kdyby moh svůj propouštěcí list si napsat třeba šídlem? Kdo by chroptě se potil krví na galejích žití, než jen, že strach z něčeho po smrti, z těch krajů neobjevených, z nichž nikdo se nevrací, nám ochromuje

---

⁸⁷ MONTAIGNE, Michel de. Eseje. S. 133.

⁸⁸ HEN, Józef. Já Michel de Montaigne. S. 158.

vůli a dává snášet raděj, jež známe, než prchnout k jiným, o nichž není zpráv? Tak svědomí z nás všech dělá baby, tak pomyšlením v nedokrevnou šed' ruměná svěžest odhodlání chřadne, a podniky, jež mají spár a spád, se pro ten ohled vychylují z dráhy a trátí jméno skutku.⁸⁹

Z Hamletova proslovu vyvozují, že v době, kdy Shakespeare tuto hru psal, zastával názor, že to, co člověka odrazuje od zabití se je pouze strach z nepoznaného. Žádné náboženské dopady na akt sebevraždy zde neřeší. Ale ve hře se nachází ještě jedna spekulace na toto téma a tam už se o křesťanských zvycích hovoří⁹⁰.

Sanders o Hamletových úvahách a jeho počinání píše, že nevedlo k opakované konfrontaci kvůli strachu ze soudu, ale z chladného záchvěvu smrti a strašlivé představy posmrtného života. Dle něj je Hamletův aktivní život zastaven nečinným hloubáním, a sebevědomý princ renesance se ukáže jako neklidný melancholik⁹¹.

V pátém dějství, rozebírají dva hrobníci Ofeliinu smrt a nespravedlnost způsobu, jakým má být pohřbena. Uvádím části dialogu, v nichž se řeší rozdíl mezi sebevraždou a nešťastnou smrtí, a názor, že sebevrazi si nezaslouží kultivovaný pohřeb. Ofeliino šílenství není bráno v úvahu⁹². „Jářku, má se pochovat jako křesťanka osoba, která si sama tak všetečně loudila o spasení? [...] Copak se utopila v sebeobraně? [...] Tady je dejme tomu voda. A tady je dejme tomu člověk. Když se ten člověk sebere a jde k té vodě a utopí se, znamená to, ať se mu to líbí nebo ne, že jde. Pamatuj si to! Ale když se sebere voda a přijde k němu a sama ho utopí, tak ho utopí ona a ne on sebe. Ergo kladívko, kdo za smrt nemůže, nezkracuje si život. [...] Kdyby to nebyla urozená slečinka, stejně by ji nepochovali po křesťansku.“⁹³ Dle církevního práva byla sebevražda těžkým hříchem, neboť zabít sebe bylo horší, než někoho zavraždit a to zejména z důvodu, že vrah se na rozdíl od sebevraha mohl kát.⁹⁴

---

⁸⁹ SHAKESPEARE, William. Tragédie. Saudek Erik Adolf. S. 169.

⁹⁰ SHAKESPEARE, William. Tragédie. Saudek Erik Adolf. S. 111-244.

⁹¹ SANDERS, Andrew. The short Oxford History of English Literature. S. 157.

⁹² SHAKESPEARE, William. Tragédie. Saudek Erik Adolf. S. 220-221.

⁹³ SHAKESPEARE, William. Tragédie. Saudek Erik Adolf. S. 220-221.

⁹⁴ HILSKÝ, Martin. Shakespeare a jeviště svět. S. 524.

V dialogu hrobníků je jasně viditelný kritický pohled na sebevraždu ale vzhledem k Hamletovým úvahám se domnívám, že touto scénou chtěl Shakespeare znázornit spíše postoj renesančního věřícího člověka k sebevraždě, než svůj vlastní.⁹⁵ Na toto téma Sanders uvádí, že v Hamletovi je sebevražda viděna buď jako zakázaná věčným kanovníkem nebo jako vysvobození pro rozrušenou Ofélii, a že pro většinu Shakespeareova renesančního publika je sebevražda zavržení hodným aktem. Kvapně ukončit své problémy a nahromaděné hříchy bylo viděno jako stinný skutek plný beznaděje⁹⁶.

3.2.2 Sebevražda v Romeovi a Julii

Sanders Romea a Julii nazývá zoufalými milenci, kteří spěchali do náruče smrti stejně tak rychle, nechápavě a neohrabaně, jako se předtím vrhli do milostného života⁹⁷.

Však hrou, kde figuruje motiv sebevraždy je bezesporu drama Romeo a Julie. „Příběh milenců, kteří zemřou pro lásku, patří k mýtům západní civilizace a má bezpočet verzí a podob.“⁹⁸ Shakespeare nechává hlavní hrdiny mluvit o sebezabítí a smrti v celém průběhu hry. Hned v prvním dějství Romeo říká svému příteli Benvoliovi, že oproti služebníkům Kapuletů a Monteků, kteří se vraždí z nenávisti, on se vraždí z lásky.⁹⁹ A Julie krátce po seznámení s Romeem prohlásí: „Jestli je ženatý, hned chystejte mi svatební lože v nejčernější zemi.“¹⁰⁰ A Romeo pod Júlininým balkonem tvrdí, že jestli ho v zahradě Kapuleti najdou, ať ho klidně zabijí, pokud ho Julie nemiluje, protože smrt je lepší, než zaživa zmírat bez její lásky.¹⁰¹

Romeo i Julie od počátku hry dávají najevo svou ochotu zabít se nejen slovy, ale i činy. Zdrčený Romeo se po zvěsti o svém vyhnanství po zjištění, jaké utrpení způsobil Julii, chtěl probodnout před zraky otce Vavřince. Totéž chtěla udělat i Julie, kdyby mnich neměl řešení na její trápení s blížící se svatbou s hrabětem Parisem. Večer před svatbou s Parisem si dokonce k ruce připravila dýku. Kdyby nápoj od otce Vavřince

⁹⁵ SHAKESPEARE, William. Tragédie. Saudek Erik Adolf. S. 5-110, 111-244, 453-573.

⁹⁶ SANDERS, Andrew. The short Oxford History of English Literature. S.158.

⁹⁷ SANDERS, Andrew. The short Oxford History of English Literature. S.158.

⁹⁸ HILSKÝ, Martin. Shakespeare a jeviště svět. S. 425.

⁹⁹ SHAKESPEARE, William. Martin Hilský. Romeo a Julie. S. 15.

¹⁰⁰ SHAKESPEARE, William. Martin Hilský. Romeo a Julie. S. 38.

¹⁰¹ SHAKESPEARE, William. Martin Hilský. Romeo a Julie. S. 45.

nezabral, chtěla se raději zabít, než se znovu vdát. Na probodnutí se myslela tolikrát, až se to stalo skutečností.

3.2.3 Sebevražda v Králi Learovi

Ani hru Král Lear Shakespeare neochudil o sebevraždu. Vyskytuje se zde sebevražda Learovi dcery Goneril a mařené úsilí o zabití se hraběte z Glostru. K sebevraždě vede Gloster zoufalství, že je starý, slepý, vyhoštěný z vlastního domu a podvedený svým levobočkem a vina, že bez soudu zavrhl svého věrného syna. Život si chce vzít pádem z vysokého útesu. Však jeho syn Edgar, který ho v přestrojení doprovází, ho k útesu nezavede, a vnukne mu zdání, že z útesu skočil a přežil svou vlastní smrt¹⁰². Před domnívaným skokem Gloster pronese: Vy mocní bozi! Světa se odříkám a tiše strásám, vám tváří v tvář, své velké utrpení. Kdybych je ještě dále snášet moh, aniž bych reptal proti vaší vůli, ubohý knůtek mého živobytí by dožhnul sám. Jestliže Edgar žije, žehnejte mu! – Bud' sbohem!¹⁰³

Zde se je třeba se pozastavit nad promlouváním k bohům v okamžiku, kdy člověk chce udělat něco, co se bohům příčí. Gloster jim uvádí jako důvod, proč chce skoncovat se svým životem, velké utrpení¹⁰⁴. Navíc je to jediný případ ze zkoumaných her, kdy postava před svou zamýšlenou sebevraždou mluví k bohům. Například v Romeovi a Julii o nich není ani zmínka. Upozorňuji také, že v Králi Learovi se hovoří o bozích a ne o Bohu¹⁰⁵. Domnívám se, že tento fakt odkazuje na středověké morality, kterými se řídí celá hra¹⁰⁶. Hilský uvádí, že dokonce celý Glostrův příběh připomíná moralitu. Podobně jako v moralitní hře Lidstvo je jeho vztah k manželskému synovi poškozen levobočkem, doprovod jediného průvodce odkazuje ke hře Kdožkolvěk a moralitní hru Magnificence připomíná Glosterovo pokušení se zabít¹⁰⁷.

Goneril spáchá sebevraždu mimo zraky diváků. Poté, co vidí umírat Edmunda, do kterého se zamilovala a její manžel před ní vytasí dopis, kde Edmunda nabádá, aby ho zabil, odchází ze scény rozrušená. Zprávu o její sebevraždě a zkrvavený nůž, který si

---

¹⁰² SHAKESPEARE, William. Martin Hilský. Romeo a Julie. S. 528-545.

¹⁰³ SHAKESPEARE, William. Martin Hilský. Romeo a Julie. S. 543-544.

¹⁰⁴ SHAKESPEARE, William. Martin Hilský. Romeo a Julie. S. 543.

¹⁰⁵ SHAKESPEARE, William. Martin Hilský. Romeo a Julie. S. 5-110, 111-244, 453-573.

¹⁰⁶ HILSKÝ, Martin. Shakespeare a jeviště svět. S. 591.

¹⁰⁷ HILSKÝ, Martin. Shakespeare a jeviště svět. S. 591.

vrazila do prsou, přinese až nejmenovaný šlechtic. Gonerilin manžel vévoda Albanský nazve uplynulé události božím soudem¹⁰⁸.

Ze sebevražd a proslavch o nich, které se vyskytují v Shakespearových hrách, docházím k názoru, že Shakespeare stejně jako Montaigne považoval smrt za lék. Lék proti lásce, trápení a nepřízni osudu. Svůj názor nedával najevo jen dějem hry, ale i výroky postav. Například touto větou utěšovala Juliina chůva Romea: „No tak! Až umřem, bude zase dobře!“¹⁰⁹

4 VRAŽDA

Sanders ve své knize píše, že myšlenka vraždy, jako politicky výhodné vraždy, mohla být v renesanci viděna jako odporná, ale ospravedlňující. Vražda totiž v žádném případě nebyla vzdálený nebo nemyslný fenomén dané doby¹¹⁰.

4.1 Vražda mezi sourozenci

„Odporný můj zločin, páchne k nebi. Lpí na něm nejstarší všech prokletí: jsem bratrovrah.“¹¹¹ Tak spílá nad svým skutkem ve hře Hamlet král Klaudius. Shakespeare zde Klaudiovými ústy nazývá vraždu mezi sourozenci nejstarším prokletím. Ze zkoumaných tří her se sourozenci vraží ve dvou. V Hamletovi a v Králi Learovi. V tragédii Romeo a Julie žádní sourozenci nejsou a bratřenci a sestřenice mezi sebou mají vlídné vztahy. Domnívám se, že vřelé vztahy v rámci jednotlivých rodin jsou způsobeny tím, že se ve hře objevuje mnohem větší nenávisť a to rodová, mezi Kapulety a Monteky¹¹².

V Hamletovi ani v Králi Learovi není sourozenecká vražda přímo zobrazena. Způsob, jakým Klaudius zabil Hamletova otce, je odhalen až ve vyprávění ducha a Goneril svou sestru Regan také otráví mimo zraky diváků. Na jevišti pouze Regan křičí, že jí není dobře a pravda o vraždě Regan a sebevraždě Goneril je odhalena až ústy šlechtice: „Ó je mrtva! [...] Výsosti, vaše žena. A svou sestru otrávila jedem. Přiznala

---

¹⁰⁸ SHAKESPEARE, William. Martin Hilský. Romeo a Julie. S. 569.

¹⁰⁹ SHAKESPEARE, William. Martin Hilský. Romeo a Julie. S. 86.

¹¹⁰ SANDERS, Andrew. The short Oxford History of English Literature. S. 156.

¹¹¹ SHAKESPEARE, William. Tragédie. Saudek Erik Adolf. S. 187.

¹¹² SHAKESPEARE, William. Martin Hilský. Romeo a Julie. S. 5-110, 111-244, 453-573.

se k tomu.¹¹³ Typicky renesanční je, že se sourozenci vraždí primárně jedem. Klaudius ho nalil ve spánku bratrovi do ucha, ale způsob, jakým ho podala sestře Goneril, Shakespeare ve hře neuvádí. Souběžně se sestrovraždou Regan probíhá ještě další vražda mezi sourozenci¹¹⁴. Tentokrát ale nevlastními, neboť Edgar je synem hraběte Glostra dle zákona, zatímco Edmund je levoboček¹¹⁵. Edgar ovšem nezabije Edmunda jako bratra, jehož smrtí získá vlastní prospěch, ale jako nepřítele a strůjce všeho zla a intrik. Navíc Edmund je probodnut v rovnocenném souboji, bez využití lstí a jedů.¹¹⁶

Obě sourozenecké vraždy Shakespeare nenechá nepotrestané a vrahům ublíží hned několikrát. Klaudiovi připraví trpký pohled, když nechá jeho milovanou manželku pozít jím připravený jed a v křečích zemřít před jeho zraky. Ještě než ale královna naposledy vydechne, stihne Hamletovi odkrýt jeho lest. Umírající Laertes také udá krále, jako původce všech špatností a Hamlet ho zabije jak probodnutím otráveným mečem, tak i nalitím jedovatého vína do chřtánu¹¹⁷. Goneril čeká podobný osud, přihlížení smrti svého milého Edmunda i ostudné odhalení chystané vraždy manžela. Zoufalství ji dožene k sebevraždě¹¹⁸.

Ve dvou tragédiích ze tří zkoumaných se vražda mezi sourozenci vyskytuje a průběh je velice podobný. Zabití jedem mimo scénu, odhalení vraždy třetí osobou, přihlížení smrti své lásky, odhalení zločinů a smrt. Z toho vyvozují závěr, že Shakespeare sourozenecké vraždy odsuzoval a proto postavám viníků ztrpčil jejich odchod všemi možnými způsoby a před smrtí je ještě zostudil odhalením jejich tajných plánů. Divákům pak vtiskl pocit, že zabít sourozence je hanebný zločin, za který vraha stihne hrůzný trest, zavržení a peklo¹¹⁹.

Montaigne se k tomuto tématu blíže nevyjadřuje. Řeší spíše smrt jako takovou než její různé podoby. Ve svých Esejích se nezabývá tím, kdo koho zabil, ale tím, jak se zbavit strachu a jak se na smrt připravit¹²⁰.

---

¹¹³ SHAKESPEARE, William. Tragédie. Saudek Erik Adolf. S. 569.

¹¹⁴ SHAKESPEARE, William. Tragédie. Saudek Erik Adolf. S. 5-110, 111-244, 453-573.

¹¹⁵ SHAKESPEARE, William. Tragédie. Saudek Erik Adolf. S. 455.

¹¹⁶ SHAKESPEARE, William. Tragédie. Saudek Erik Adolf. S. 566.

¹¹⁷ SHAKESPEARE, William. Tragédie. Saudek Erik Adolf. S. 240-242.

¹¹⁸ SHAKESPEARE, William. Tragédie. Saudek Erik Adolf. S. 566-569

¹¹⁹ SHAKESPEARE, William. Tragédie. Saudek Erik Adolf. S. 5-110, 111-244, 453-573.

¹²⁰ MONTAIGNE, Michel de. Eseje. S. 115-129.

4.2 Vražda v souboji

V každé ze zkoumaných Shakespearových tragédií se vyskytuje alespoň jeden souboj dvou mečů, který končí smrtí jednoho z protivníků. V Romeovi a Julii jsou takové souboje tři. Počáteční bitku v úvodu hry nelze počítat, neboť je tam mnoho účastníků a počty mrtvých a zraněných ve své hře Shakespeare neuvádí. Prvním ze soubojů je spor mezi Tybaltem a Merkuciem, ve kterém Merkucio padne¹²¹.

Dle Hilského je Merkuciova smrt nezbytná a má hned tři příčiny. Prvotní příčinou je nenávisť rodu Kapuletů a Monteků. Kdyby nebylo této okolnosti, tito dva by spolu nikdy nebojovali, neboť by neměli důvod.

Druhá příčina je Romeovo úsilí usmířit spor a odtrhnout zběsilé bojující od sebe. Tím, že skočil do jejich souboje, zakryl Merkuciovi výhled, čehož Tybald ihned využil a pod Romeovou rukou Merkucia probodl. Romeo byl veden čestnými úmysly, nepřál si žádné rozbroje, a proto snesl i urážku od Tybalta, která ale vyprovokovala Merkucia k souboji. Jeho náhlá láska a úcta ke Kapuletům, měla své opodstatnění. Romeo si právě vzal dceru svého nepřítele a tím se stal příbuzným Tybalta a Kapuletů.

Třetí příčinou je Merkucioův slovník a zesměšňování lásky. V první části hry jsou jeho slovní hříčky plné obscénních poznámek vítány a kontrastují s Romeovou milostnou řečí, což slouží k pobavení diváka a Romeově lásce k Rosalině to ubírá na vážnosti¹²². Hilský zastává názor, že Merkucio představuje v Romeovi a Julii roli šaška, díky jehož nemravným poznámkám není první část hry jen záplavou slov o lásce zamilovaného Romea¹²³. Druhá Romeova láska – Julie, je ale ta pravá, skutečná láska, a aby Shakespeare dodal jejich milostnému příběhu na vážnosti, musí se Merkucia zbavit a tím hru, která dosud působí jako komedie převrátit v tragédii¹²⁴.

---

¹²¹ SHAKESPEARE, William. Tragédie. Saudek Erik Adolf. S. 5-110, 111-244, 453-573.

¹²² HILSKÝ, Martin. Shakespeare a jeviště svět. S. 428-429.

¹²³ HILSKÝ, Martin. Shakespeare a jeviště svět. S. 432.

¹²⁴ HILSKÝ, Martin. Shakespeare a jeviště svět. S. 428-429.

Další souboj se odehraje záhy. Tybalt se po zabití Merkucia opět vrací s mečem v ruce na scénu se slovy: „Dělals mu kumpána na tomto světě a doprovodíš ho i na onom.“¹²⁵. Romeovi nezbyvá, než se pustit do boje a pomstít smrt přítele. Kdyby to neudělal, rozružený Tybalt by zabil jeho. Tento souboj je rychlý a poctivý a Romeo probodne Tybalta bez lstí a podvodů.¹²⁶ Podle Hilského, je to právě Markuciova a Tybaltova smrt, co hru převrací a vnáší do dosud komediální hry plné slovních hříček tragickou ironii¹²⁷.

Poslední souboj se odehraje až v závěru hry před hrobkou Kapuletů. Opět se jedná o boj na život a na smrt. Smíření není možné, jedna z postav musí padnout. Hrabě Paris, přinesl Julii na hrob květiny, a když se před hrobkou objevil Romeo, ihned tasil. Nevěděl o lásce mezi mladými milenci a v domnění, že Romeo zabitím Tybalta Julii usoužil a teď jde hanobit jejich mrtvá těla, ho chtěl zatknout. Romeo mluví smířlivě, posílá hraběte pryč a dokonce mu prozradí svůj záměr. Ten však stále trvá na zatčení a tak Romeovi nezbyvá než bojovat a porazit Parise, který mu stojí v cestě. Opět spravedlivý boj, dobře mířená rána, Paris padá k zemi s prosbou o pohřbení vedle Julie a umírá. Upozorňuji na fakt, že Romeo nevěděl, s kým vlastně bojuje. To, že je to Paris, příbuzný Merkucia zjistil až poté, co ho zabil. Zabití neznámého není v Shakespearových hrách ojedinělé. Ze zkoumaných her se vyskytuje ještě v Hamletovi, kde princ bodne do čalounu s výkřikem: „Co, krysa? Mrtva! Sázím dukát! Mrtva!“¹²⁸ A teprve po odkrytí čalounu zjistí, že zabil Polonia.

V Hamletovi se bojuje pouze jednou a oficiálně je to vedeno jako přátelský souboj bez úmyslu zranění či zabití. Je to nejdelší rytířské klání ve zkoumaných tragédiích a Shakespeare ho také podrobně líčí, oproti jiným hrám, kde pouze uvede do poznámky například: „Bojují. Edmund padne.“¹²⁹ V průběhu souboje jsou oznamovány jednotlivé zásahy, počítají se body a Hamlet dokonce Laerta k boji pobízí: „Laerte, pojd'te do třetice. Vpřed! Vy jenom laškujete. Plnou silou ved'te svůj nápor. Či mě chcete šetřit?“¹³⁰ Souboj je vyrovnaný a bez zranění. Laertes v něm ale podobně, jako

¹²⁵ SHAKESPEARE, William. Martin Hilský. *Romeo a Julie*. S. 73.

¹²⁶ SHAKESPEARE, William. Martin Hilský. *Romeo a Julie*. S.7-138.

¹²⁷ HILSKÝ, Martin. *Shakespeare a jeviště svět*. S. 428.

¹²⁸ SHAKESPEARE, William. *Tragédie*. Saudek Erik Adolf. S. 190.

¹²⁹ SHAKESPEARE, William. *Tragédie*. Saudek Erik Adolf. S. 566.

¹³⁰ SHAKESPEARE, William. *Tragédie*. Saudek Erik Adolf. S. 240.

Tybalt v Romeovi a Julii, využije chvílky nepozornosti, poruší pravidla souboje a zákeřně zraní Hamleta. Díky jedu na meči je zranění smrtelné¹³¹. Úmyslným zraněním mimo pravidla odstartuje Laertes u Hamleta zlost a touhu po pomstě a během mžiku Hamlet smrtelně zraní Laerta jeho vlastním otráveným mečem¹³².

Ve hře Král Lear se vyskytují tři souboje. První se odehrává na Glosterově hradu, kde se vévoda Kornwallský a Regan dozví o Glosterově korespondenci s Francií a vydlobnou mu za to oko. V okamžiku, kdy se vévoda chystá připravit Glostra i o druhé, zasáhne první sloužící: „Zadržte, můj pane! Sloužím vám věrně od svých dětských let. Leč lépe jsem vám nikdy neposloužil než teď, když pravím: Zadržte!“¹³³ Za tento zásah a výhrůžku jeho ženě Regan vévoda tasí meč a bojuje se sloužícím. Ten ho v boji zraní a za to ho Regan probodne zezadu. Sloužící zemře a Gloster je stejně připraven i o druhé oko. Vévoda má ještě dost sil, aby ho oslepil úplně, později ale svému zranění podlehne¹³⁴.

K druhému souboji dojde v kraji poblíž Doveru.. Oswald, Gonerilin správce domu, tasí meč proti oslepenému Glosterovi. Za jeho vraždu má slíbenou odměnu. Glosterův syn Edgar otce nevydá, postaví se Oswaldovi na odpor a zabije ho. Než však Oswald zemře, řekne Edgarovi, aby doručil listy, které má u sebe Edmundovi. Listy později sehrají důležitou roli. Zachrání život vévodovi Albanskému, usvědčí Goneril z plánování vraždy svého manžela a budou i jednou z příčin její sebevraždy.¹³⁵

Ve třetím souboji je vyzván Edmund svým bratrem Edgarem slovy: „Tas svůj meč, ať, urazím-li srdce bezúhonné, si právo zjednáš paží. Tu je můj. Toť výsada mé cti, mé povolání, má řehole. I prohlašuji svatě, navzdory síle, mládí, stavu tvému, tvým vítězstvím a zbrusu novým poctám, srdci i čelu tvému: Zrádce jsi, falešný k bohům, k bratrovi i k otci, úkladně na knížete svého spiklý a od temene hlavy po sám prach, který máš pod chodidly, nic než zrádce naditý ropušinou. Řekni: „Nejsem!“ – můj meč,

---

¹³¹ HILSKÝ, Martin. Shakespeare a jeviště svět. S. 428-429.

¹³² SHAKESPEARE, William. Tragédie. Saudek Erik Adolf. S. 241.

¹³³ SHAKESPEARE, William. Tragédie. Saudek Erik Adolf. S. 528.

¹³⁴ SHAKESPEARE, William. Tragédie. Saudek Erik Adolf. S. 528-535.

¹³⁵ SHAKESPEARE, William. Tragédie. Saudek Erik Adolf. S. 551-569.

má paže, nejlepší má síla dokáže na tobě, pravdu dím, když pravím: „Lžeš!“¹³⁶ A jelikož Edmund byl zrádce, padl.

Vyvozují z toho závěr, že Shakespeare považoval souboje za ukazatele pravdy. Vždy nechal padnout toho, kdo se nějakým způsobem provinil. Edmund byl zabit, sluha zranil svého pána za nepřiměřenou krutost, kterou páchal na Glosterovi, Regan zabila sluhu za jeho vzbouření a zranění svého manžela, Hamlet byl v souboji smrtelně zraněn, protože zabil Laertova otce a jeho smrtí způsobil, že jeho sestra zešílela, Hamlet zabil Laerta za nečestný boj a své zranění, Romeo zabil Parise, protože se provinil nečestnými myšlenkami o něm samém, chtěl mu ukrást Julii a bránil jeho plánu usnout se svou milovanou navěky, Romeo zabil Tybalta ze zákeřné zabití svého přítele Merkucia a Merkucio zaplatil smrtí za svůj ostrý jazyk a provokace a nadávky věnované Tybaltovi. Vypozorovala jsem, že žádná z postav ve třech zkoumaných Shakespearových hrách nezůstane nepotrestána, ať se proviní čímkoli¹³⁷.

4.3 Vražda z odplaty

Sanders ve své knize *The Short Oxford History of English Literature* uvádí, že anglické obecnost se těšilo z vražd, nepřírozených činů, nešťastných událostí a smrti, která byla páchána ze lstivého účelu. Popularita her postavených na pomstě se dle Sandersa vyvinula ze španělské tragédie. Během sedmnáctého a osmnáctého století nebyly záměrné a lstivé vraždy na jevišti kritiky neo-klasicismu vítány, ale přemýšlet o provedení Hamleta bez vražd je stejně absurdní představa jako odstranění Hamletových zdlouhavých monologů, rozjímání o smrtelnosti a bytí a nebytí¹³⁸

„Slyš, Hamlete, ó, slyš! Jestližeš miloval kdy svého otce – pomsti tu hnusnou, neslýchanou vraždu!“¹³⁹ Tato věta, již nabádá duch Hamletova otce svého syna k pomstě a vraždě Klaudia odstartuje děj celé hry a následující svědectví ducha odhalí smrt krále Hamleta. Tak odpornou a nepřírozenou, krvesmilnou a znehodnocující. A jak uvádí Kermode, někdo může být znehodnocující, aniž by byl krvesmilný, ale v opačném

¹³⁶ SHAKESPEARE, William. *Tragédie*. Saudek Erik Adolf. S. 566.

¹³⁷ SHAKESPEARE, William. *Tragédie*. Saudek Erik Adolf. S. 5-110, 111-244, 453-573.

¹³⁸ SANDERS, Andrew. *The short Oxford History of English Literature*. S. 156.

¹³⁹ SHAKESPEARE, William. *Tragédie*. Saudek Erik Adolf. S. 137.

případě už to tak neplatí. Kermode též považuje za znehodnocující a odporné všechny vraždy¹⁴⁰.

Klaudius v Hamletovi lpí na důvodech, pro které vykonal vraždu, ty ho však neomlouvají. Sanders z Klaudiova monologu neefektivního pokání má pocit, jako by procházel relativně malým postižením svého svědomí, na rozdíl třeba od Macbetha¹⁴¹. V tomto okamžiku, kdy král klečí a modlí se, Hamlet přemýšlí o jeho vraždě. Dochází však z závěru, že kdyby ho zabil při modlení, poslal by ho do nebe¹⁴². U této scény si Kermode klade otázku, jestli Hamlet opravdu nezabije krále, jen proto, že si myslí, že kdyby ho zabil při modlení, poslal by ho tím rovnou do nebe. V tomto okamžiku je třeba se zamyslet, jestli byl Hamlet opravdu tak ostražitý nebo spíše jen hledal výmluvy¹⁴³.

Sanders uvádí, že Hamletův všeobecný problém je, jak pomstít politickou vraždu ve společnosti, kde je osobní pomsta politicky a morálně neakceptovatelná. Hamletův vážný osobní problém tkví v tom, jak se vypořádat se smrtí svého otce, s nástupem svého strýce, a tím největším problémem, kterým je uspěchaná svatba jeho matky. Tím zde vyvstává i otázka, zde má Hamletova matka na smrti krále nějaký podíl. Dilema přivolané těmito problémy poskytne princ nestálou a neefektivní pomstu. Jasná linie hry o pomstě je narušena, jakmile princ Hamlet začne poznávat role, experimentovat a uvažovat o pravdivosti Klaudiových činů¹⁴⁴.

V Hamletovi nalezneme vraždy z odplaty hned tři. Tou první je již zmíněné zabití Klaudia Hamletem, podruhé se za smrt otce mstil na Hamletovi Laertes. Podrobnosti o průběhu obou vražd jsem již popsala v předchozích kapitolách a proto je nebudu znovu uvádět. A třetí pomstou bylo Hamletovo poslání Rosenkrantze a Guildensterna na smrt, za to, že Hamleta podvedli a přijali od krále úkol ho nechat v Anglii zabít.¹⁴⁵ V konečné scéně plné smrti se dočkají odplaty jak Hamlet, tak Laertes, ovšem jejich

---

¹⁴⁰ KERMODE, Frank. *Shakespeare's Language*. S. 108.

¹⁴¹ SANDERS, Andrew. *The short Oxford History of English Literature*. S.157.

¹⁴² SHAKESPEARE, William. *Tragédie*. Saudek Erik Adolf. S. 188-189.

¹⁴³ KERMODE, Frank. *Shakespeare's Language*. S. 120.

¹⁴⁴ SANDERS, Andrew. *The short Oxford History of English Literature*. S. 157.

¹⁴⁵ SHAKESPEARE, William. *Tragédie*. Saudek Erik Adolf. S. 111-244.

zloba se otočí proti nim samým a umírají. Hamlet končí s určitou dávkou elegance, která kompenzuje nezřízený počet těl, co zaplní celé jeviště. Hamlet ve hře ukázal připravenost nejen na vlastní nepřírozenou smrt ale i drsnou spravedlnost přivedenou na Claudia a Laerta¹⁴⁶.

Vraždu z odplaty dále nalezneme v Romeovi a Julii, kde se Romeo mstí za smrt svého přítele Merkucia a v souboji probodne jeho vraha Tybalta¹⁴⁷. Ve hře Král Lear probodne Regan jednoho ze sloužících za to, že se vzbouřil a smrtelně jí zranil manžela a dokonce sám Lear se pomstí na setníkovi, který ve vězení oběsil jeho milovanou dceru Kordelii¹⁴⁸.

4.4 Vražda ze zákona

Ve zkoumaných Shakespearových hrách se žádné popravy nevyskytují. V Romeovi a Julii kníže Escalus zabitím pouze vyhrožuje. Pod trestem smrti zakáže bitky ve Veroně a pod trestem smrti je také Romeo vyhoštěn z města.¹⁴⁹ V Shakespearových dílech je zmíněn nepsaný zákon, že smrt se trestá smrtí, avšak scéna, kde by byl vrah popraven z příkazu vladaře, ve zkoumaných hrách není uvedena.¹⁵⁰ O smrt vraha například prosí knížete paní Kapuletová: „Tybalt! Můj synovec! Syn mého bratra tu leží zkrvaven! Jak hnusná chátra jsou Montekové! Spravedlivý hněv teď musí, kníže, pomstít naši krev! [...] O právo prosím, proto žádám znova: smrt Tybalta ať splatí Romeova“¹⁵¹. Této prosbě ovšem Escalus nevyhověl se slovy: „Zabíjel jeden, zabil i druhý. Kdo bude splácet ty krvavé dluhy?“¹⁵². Tybalt zabil Merkucia, příbuzného knížete a Romeo, jako Merkuciův přítel jeho smrt oplatil. Dle slov Monteka - Romeova otce to vyplynulo ze zákona a Romeo tedy svým činem konal dobro, když pomstil vraždu svého druha¹⁵³. Ovšem tím se pomyslný kruh neuzavírá a vražda nemůže zůstat nepotrestána. Proto odsuzuje Escalus Romea k vyhnanství se slovy: „Msta není zákon. Sám se odsoudil. K vyhnanství. Vaše rozhádané domy mou

---

¹⁴⁶ SANDERS, Andrew. The short Oxford History of English Literature. S.157.

¹⁴⁷ SHAKESPEARE, William. Martin Hilský. Romeo a Julie. S. 70-73.

¹⁴⁸ SHAKESPEARE, William. Tragédie. Saudek Erik Adolf. S. 528-572.

¹⁴⁹ SHAKESPEARE, William. Martin Hilský. Romeo a Julie. S. 7-138.

¹⁵⁰ SHAKESPEARE, William. Tragédie. Saudek Erik Adolf. S. 5-110, 111-244, 453-573.

¹⁵¹ SHAKESPEARE, William. Martin Hilský. Romeo a Julie. S. 74-75.

¹⁵² SHAKESPEARE, William. Martin Hilský. Romeo a Julie. S. 75.

¹⁵³ SHAKESPEARE, William. Martin Hilský. Romeo a Julie. S. 75.

vlastní krev dnes mají na svědomí. Já vám dám ostře, tím si buďte jisti, pocítit osten vlastní nenávisti. Změkčilou lítostí se nedám svést, prosby a nářky nezmírní můj trest. Romeo musí okamžitě odsud, když neposlechne, zpečetí svůj osud. To tělo odkliděte a vězte každý, že vraždí ten, kdo nepotrestá vraždy.¹⁵⁴

Hamlet, králevic dánský, se také stal vrahem, když probodl mečem Polonia ukrytého za čalounem. Jeho čin byl veřejně potrestán pouze vysláním do Anglie, avšak tajně král plánoval Hamletu popravu. Od trestu ho osvobodila mateřská láska královny a také fakt, že jako následník trůnu byl zbožňován dánským lidem.¹⁵⁵ O tom je ovšem řeč v rozhovoru Laerta a krále Klaudia, kdy se Laertes táže: „Však proč jste proti zločinným těm skutkům, tak hrdelním a zvrhlým, nezakročil, jak vaše bezpečnost a vaše moudrost si to žádaly?“¹⁵⁶. Načež mu král udává své důvody: „Proč? Ze dvou příčin, jež tobě snad se budou jevit chabé, leč pro mne mají váhu. Jeho matka se, pohříchu, v něm vidí, a já sám – ať už to je mé štěstí či má kletba – zas visím na ní životem i duší jak hvězda na své sféře, mimo níž kolotat nemůže. A druhý důvod, proč jsem ho před soud pohnat nemoh, jest, že dav ho zbožňuje, a jeho chyby v své přízni smáčeje, i pouta na něm by býval změnil ve vyznamenání – jak vřídlo v kámen proměňuje dřevo – takže mé šípy, lehké pro ten let takovou bouří, místo svého cíle by byly zasáhly mou vlastní hrud’.¹⁵⁷

Ve hře Král Lear volají Regan a Goneril po smrti a mučení hraběte z Glostru za zradu a korespondenci s Francií.¹⁵⁸ Vévoda Kornwallský na to ovšem odvětí: „Najděte toho velezrádce Glostra! Jak zloděje ho svažte! Přiveďte ho! Ač bez soudního řízení nám nelze sáhnout mu na život, přec naše moc dopřeje naší zlosti, co lze kárat, nikoli překazít.“¹⁵⁹. Glostroví za zradu vévoda Kornwallský vypíchne obě oči, ale jak je patrné v celém průběhu hry, je to on, jeho manželka, Edmund a Goneril, kdo se dopouští zločinů, vražd a měli by být za své jednání souzeni a odsouzeni¹⁶⁰.

Michel de Montaigne je proti odsuzování zločinců k trestu smrti. Díky své parlamentní kariéře vidí různé zlořády v soudnictví a zákonech. Byl svědkem

¹⁵⁴ SHAKESPEARE, William. Martin Hilský. *Romeo a Julie*. S. 75-76.

¹⁵⁵ SHAKESPEARE, William. *Tragédie*. Saudek Erik Adolf. S. 111-244.

¹⁵⁶ SHAKESPEARE, William. *Tragédie*. Saudek Erik Adolf. S. 214.

¹⁵⁷ SHAKESPEARE, William. *Tragédie*. Saudek Erik Adolf. S. 214 – 215.

¹⁵⁸ SHAKESPEARE, William. *Tragédie*. Saudek Erik Adolf. S. 520-525.

¹⁵⁹ SHAKESPEARE, William. *Tragédie*. Saudek Erik Adolf. S. 525-526.

¹⁶⁰ SHAKESPEARE, William. *Tragédie*. Saudek Erik Adolf. S. 453-573.

zlegalizování prohrěšků, které se dříve trestaly smrtí, a viděl odsouzení dvou nevinných lidí, o kterých se vědělo, že čin nespáchali a tou dobou dokonce už byli chyceni praví vrahové. Jen proto, že už byl vynesena rozsudek a vyšetřování bylo bezchybné, je soud poslal na smrt.¹⁶¹ Díky svému úřadu má však na tom všem i svou účast.

5 PŘIROZENÁ SMRT

Shakespeare ve zkoumaných hrách uvádí pouze dvě úmrtí, která nebyla způsobena jedem, mečem, dýkou nebo jiným vlastním či cizím přičiněním. Prvním je smrt krále Leara a druhým úmrtí Romeovy matky. V obou případech je primární příčinou úmrtí žal. Romeova matka umírá mimo jeviště a o její smrti jsou diváci informováni pouze prostřednictvím jejího manžela Monteka¹⁶². Lear umírá utrápen svým osudem a Kent jeho smrt okomentuje slovy: „Netrapte jeho přízrak. Přejte mu odejít odtud. Ten ho nenávidí, kdo by ho na úporný skřípec světa chtěl déle napínat.“¹⁶³.

Montaigne v tomto ohledu zastává názor, že je někdy lepší zemřít, než nesnesitelně trpět. Pokud však vaše žití má smysl, trpte a předejte své poslání. Přesně tak to udělal on sám, když navzdory nesnesitelným bolestem psal své Eseje s vidinou předání moudrosti dalším generacím.¹⁶⁴

6 NÁZORY AUTORŮ A JEJICH VÝVOJ

6.1 Montaigne – nemoc mění názory

„Když bylo Montaignovi pětáctýřicet – v roce 1578 – objevily se u něj močové kamínky a měl první záchvaty.“¹⁶⁵ Nemoc Montaigna mění a váže ho více k reálnému životu. Díky ledvinovým kaménkům cítí, že opravdu zestárl a mění některé kapitoly Esejí¹⁶⁶. „To, co předtím bylo myšlenkovou spekulací, úvahami na okraji antických textů či dokonce tak trochu pózou, nalezlo živnou půdu v něm samém.“¹⁶⁷. Nemoc změnila i jeho názory na smrt. „Předtím uvažoval o smrti jako o

¹⁶¹ HEN, Józef. Já Michel de Montaigne. S. 88-90.

¹⁶² SHAKESPEARE, William. Martin Hilský. Romeo a Julie. S. 134.

¹⁶³ SHAKESPEARE, William. Tragédie. Saudek Erik Adolf. S. 573.

¹⁶⁴ MONTAIGNE, Michel de. Eseje. S. 115-133, 197-210.

¹⁶⁵ SVITÁK, Ivan. Montaigne. S. 114.

¹⁶⁶ HEN, Józef. Já Michel de Montaigne. S. 159.

¹⁶⁷ HEN, Józef. Já Michel de Montaigne. S. 159.

dalekém, ač nevyhnutelném, konci existence, kdežto teď o něj skutečně zavadil její stín. Předtím akademickým způsobem rozebíral právo člověka na sebevraždu, uváděl všechna pro i proti, ale teď uvažuje, zda by skutečně neměl svému utrpení učinit přítrž.“¹⁶⁸.

Ledvinové kaménky mu působí velké utrpení, ale mají i jednu výhodu. Montaigne se díky nim přestává bát smrti a přemýšlí, zda své bolesti dávat najevo, či je skrývat. Dochází k názoru, že není třeba předstírat klid a stydět se za své strasti. Záchvaty jsou časté a proto je nucen obeznámit se s medicínou. Nové prožitky mu rozšiřují obzory a do značné míry i jeho dílo¹⁶⁹.

Změnu jeho názorů na smrt během let zaznamenal i Sviták a píše o ní: „Zdá se, že skládal účty a že viděl nebezpečí v příliš jednostranném postoji k události, kterou v žádném případě nelze předvídat. I když celý život přemýšlíme o smrti, vždycky bude pro nás naše vlastní smrt překvapením.“¹⁷⁰ Připouští, že to byly právě záchvaty způsobené močovými kameny, které mění jeho názory, ale i válka, která v roce 1585 zuřila kolem Bordeaux. Když ještě ve stejném roce vypukl v kraji mor, smrt se stala skutečným nebezpečím. Smrt náhle není jen abstraktní představou, ale dostává konkrétní podobu a začíná skutečně ohrožovat.¹⁷¹

6.2 Shakespeare – dozrávání názorů v čase

Hra Romeo a Julie je příběhem dvou milenců, kteří pro svou lásku zemřou a patří k mýtům západní civilizace. Shakespeare při psaní čerpá zejména z italských novel, hlavně z té, kterou napsal Luigi da Porto, a básnické verze Arthura Brooka. Porto se zase nechal inspirovat Masucciem Salernitanem, Ovidiem, Boccacciem a Dantem¹⁷². Hra je řazena mezi Shakespearova raná díla¹⁷³. „Tragédii Romeo a Julie Shakespeare dokončil s největší pravděpodobností v rozmezí let 1595 – 1596, v době, kdy měl právě

¹⁶⁸ HEN, Józef. Já Michel de Montaigne. S. 159.

¹⁶⁹ HEN, Józef. Já Michel de Montaigne. S. 159-161.

¹⁷⁰ SVITÁK, Ivan. Montaigne. S. 130.

¹⁷¹ SVITÁK, Ivan. Montaigne. S. 134.

¹⁷² HILSKÝ, Martin. Shakespeare a jeviště svět. S. 425-426.

¹⁷³ SHAKESPEARE, William. Martin Hilský. Romeo a Julie. S. 139.

za sebou komedie Marná láska snaha a sen noci svatojánské a chystal tragédii Richard II.¹⁷⁴.

Shakespeare tedy zpracovává známé téma, ve kterém je děj jasně dán a hlavní postavy jsou odsouzeny k dobrovolné smrti pro lásku ještě dříve, než Shakespeare napíše první řádku své hry. Při porovnávání Shakespearových názorů na smrt ve zkoumaných hrách je důležitější zaměřit se na dialogy postav, než na jejich smrt jako takovou, neboť tu si ve většině případů Shakespeare nevymyslel¹⁷⁵.

Přesné datum vzniku Hamleta není známo, ale dle zdrojů vznikl mezi podzimem 1598 a koncem roku 1601. Přesnější dataci prozrazují narážky v textu hry a vnější okolnosti, které napovídají, že Shakespeare hru dokončil nejdříve na konci roku 1699. Tedy přibližně 3 roky po Romeově a Julii. Shakespeare při tvorbě Hamleta čerpal z Belleforestova překladu příběhu z dánské kroniky Saxa Grammatika. Od Bellefrostovy adaptace se Shakespearova hra liší v mnoha ohledech, které si z poloviny sám vymyslel a z poloviny je přejal z dřívější hry Ur-Hamlet. Jedná se například o nevěřejné zavraždění krále Hamleta, princovo váhání v provedení pomsty, Hamletovo neoženění se s anglickou princeznou, ducha, hru ve hře, Ofeliino šílenství a její smrt utopením, piráty, Laerta, Fortinbrase, hrobníky a další¹⁷⁶. Vymezení zdrojů a inspirací považují za důležité, neboť je třeba zmínit, co autor převzal a co je jeho vlastní tvorbou.

Král Lear vychází z pradávných příběhů o sebepoznání a patří k nim i všelijaké příběhy o pokoření pyšného krále, uváděné ve středověku. Hra byla napsána přibližně čtyři roky po Hamletovi a na jejím významu se podílí i biblické texty, například Jób. Při tvorbě Krále Leara čerpá Shakespeare podobně jako u Hamleta ze středověkých kronik a obě hry navazují i na Gorboduch – první anglickou tragédii, která je verzí senekovské hry o mstě. Mimo to Shakespeara ovlivnila i hra o králi Leirovi a jeho třech dcerách.

Mezi tématy smrti v jednotlivých hrách jsem postřehla následující. V počátcích své tvorby, tedy v Romeovi a Julii Shakespeare smrt neustále zmiňuje. Smrt je všudypřítomná a postavy o ní neustále hovoří. Sebevražda je pro autora uskutečnitelná

¹⁷⁴ HILSKÝ, Martin. Shakespeare a jeviště svět. S. 425.

¹⁷⁵ SHAKESPEARE, William. Tragédie. Saudek Erik Adolf. S. 5-110, 111-244, 453-573.

¹⁷⁶ HILSKÝ, Martin. Shakespeare a jeviště svět. S. 461.

bez strachu ze smrti či z boha. Postupem času se Shakespearův pohled na smrt proměňuje. Ubývá zmínek o smrti a pozornost se spíše zaměřuje na pomstu, touhu po krveprolití, četné vraždy a bláznovství. V Králi Learovi už zmínky o smrti v dialogích postav téměř nejsou. Smrt ve hře je přítomná a dokonce umírá hodně postav, ovšem častěji postavy zemřou mimo zraky diváků a o jejich smrti se publikum dozví prostřednictvím herců. Shakespeare smrt začíná skrývat¹⁷⁷.

6.3 Čerpal Shakespeare z Montaigna?

Jistou podobnost mezi autory, kterou postřehne pečlivý čtenář při čtení děl obou autorů potvrzuje i Hén a podává důkaz o tom, že se Shakespeare Montaignem nechal inspirovat. „Překlad Esejů vyšel v Anglii roku 1603, Bouří napsal Shakespeare roku 1610. Ale možná, že autor Hamleta, Krále Leara, Jindřicha IV. A Jindřicha V., v nichž lze najít montaignovské motivy, četl Eseje ještě dříve ve francouzském originálu. Že francouzsky uměl, dokazuje právě Jindřich V.“ Je známo, že kapitolu O Kanibalech četl Shakespeare se zájmem a použil ji ve své Bouří. Shakespeare přejímá od Montaigna téměř doslovně to, co napsal o lidech z nově objevených ostrovů, ale rozhovorem postav Montaignovy myšlenky uvede do reality a nazve je nesmysly.¹⁷⁸

Podobnosti si všiml i Hilský, když v Králi Learovi zpozoroval typické názory na nesmrtnost duše a prozřetelnost renesančních skeptiků. Hilský upozorňuje, že především Montaigne nepopírá boží prozřetelnost, ale považuje ji za nepoznanou. Neoptimistické pojetí člověka, představa skrytého Boha, lidé přirovnávání k červům, to jsou Montaignovi myšlenky, které nalezneme ve Shakespearově Králi Learovi¹⁷⁹.

---

¹⁷⁷ SHAKESPEARE, William. Tragédie. Saudek Erik Adolf. S. 5-110, 111-244, 453-573.

¹⁷⁸ HÉN, Józef. Já Michel de Montaigne. S. 136.

¹⁷⁹ HILSKÝ, Martin. Shakespeare a jeviště svět. S. 595.

7 ZÁVĚR

Po pečlivém zkoumání smrti u Shakespeara a Montaigna musím podotknout, že téma smrti je tak obsáhlé, že na prostoru určeném pro bakalářskou práci mohu zmínit jen část toho, co lze četbou textů a analýzou děl renesančních autorů získat.

Ve své práci jsem dospěla k názorům, že Shakespeare z Montaigna čerpal, zvláště ve svém raném období přejímal od Montaigna názory na sebevraždu a všudypřítomnost smrti. S postupem času se nechal inspirovat spíše vztahem Boha a člověka a lidskou nicotností.

Shakespearovi názory se časem také proměňují a dramatik, který smrt vkládal svým postavám do dialogů až nepřirozeně často a nechal umírat postavy pomalu na jevišti, s postupem času od všudypřítomného vědomí smrti upouští, úmrtí postav skrývá za scénu a do dialogů postav vpravuje spíše úvahy o nicotnosti člověka a přírodě.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

BARNET, S. Shakespeare: An Overview. In SHAKESPEARE, W. *Romeo and Juliet*. Rev. edition. Signet Classics, 1998.

HEN, Józef. *Já Michel de Montaigne*. Warszawa, 1988. ISBN: 80-207-0212-1.

HILSKÝ, Martin. *Shakespeare a jeviště svět*. Praha: Academia 2010. ISBN: 978-80-200-1857-1.

KERMODE, Frank. *Shakespeare's Language*. New York: Farrar, Straus and Giroux, 2001. ISBN: 0-374-52774-1.

MONTAIGNE, Michel de. *Eseje*. Václav Černý. Praha: ERM 1995. ISBN: 80-85913-12-7.

SANDERS, Andrew. *The Short Oxford History of English Literature* – second edition. Oxford university press 2000. ISBN: 0-19-818697-5.

SHAKESPEARE, William. *Tragédie*. Saudek Erik Adolf. Český spisovatel, 2012. ISBN: 978-80-87391-47-1.

SHAKESPEARE, William. *Romeo a Julie*. Martin Hilský. Brno: Atlantis 2006. ISBN: 978-80-7108-278-1.

SVITÁK, Ivan. *Montaigne*. Praha, 1966.

Resumé

This work discusses the theme of death in two Renaissance authors – William Shakespeare and Michel de Montaigne. Analyzed the themes of murder, suicide and natural death in Shakespeare's tragedies Romeo and Juliet, Hamlet, Prince of Denmark and King Lear and Montaign's Essays. The point is to find out connections and differences with regard to change over time.